

BÉDY-SCHWIMMER RÓZSA BERNI KÖVETI KINEVEZÉSE SVÁJCI FORRÁSOK ÉS SZEMPONTOK TÜKRÉBEN (1918)

A Svájci Esküszövetséghez 1918 novemberében akkreditált magyar követ, Bedy-Schwimmer Rózsa svájci személyi dossziéja ismeretlen a magyar történeti irodalomban.¹ A magyar feminista politikus és újságíró politikai és publicisztikai tevékenységének alapos feldolgozottsága mellett a diplomáciai életszakasz teljes feltárása még nem történt meg.² Azt, hogy Magyarország első női követét Svájc elutasította, a magyar történeti irodalomban leginkább a kortársak által hátrahagyott ideológiai, eszmei szempontok mentén értelmezték. A leggyakrabban olvasható következtetés szerint a svájci visszautasítás, a diplomáciai kapcsolatokban szokásos *agrément* megadásának a meghíúsulása mögött Bedy-Schwimmer Rózsa aktív feminista politikai tevékenysége s ezzel összefüggésben a feminizmussal, a női egyenjogúsításért küzdő radikális politikai irányzattal szembeni svájci ellenszenv állt.³ A szakirodalmi értékelések többsége hangoztatta, hogy a gróf Károlyi Mihály kormánya által kinevezett követnőt azért utasították el, mert Svájc idegenkedett a gyengébb nem diplomáciai szerepvállalásától.⁴ További magyarázatot kínált az, hogy a Nagy Háború éveiben az alpesi ország ultrakonzervatív politikai irányítás alatt állt.⁵ Ez a politikai berendezkedés pedig a női egyenjogúsítás és mindenfajta radikális és baloldali áramlat ellenzője volt.⁶ A legfrissebb

¹ Schweizerisches Bundesarchiv, Bern. Ungarische Gesandtschaft, Personalien, Schwimmer Rosa. CH BAR E2001B 1000/1051 1455 (a továbbiakban: CH BAR Schwimmer). A személyi dossziében található leveleket Bedy-Schwimmer Rózsaként írta alá (Rose Bedy-Schwimmer), ezért itt is ezt a névváltozatot részesítjük előnyben.

² A teljesség igénye nélkül lásd *Beth S. Wenger*: Radical Politics in a Reactionary Age. The Unmaking of Rosika Schwimmer 1914–1930. *Journal of Women's History* 2. (1990) 2. sz. 66–99.; *Susan Zimmermann*: Schwimmer Róz[s]a. In: *Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminism in Central, Eastern and South-Eastern Europe. 19th and 20th Centuries*. Bp. 2006. 484–490.; *Judit Acsády*: The Debate on Parliamentary Reforms in Women's Suffrage in Hungary 1908–1918. In: *Suffrage, Gender and Citizenship – International Perspectives on Parliamentary Reforms*. Eds. Irma Sulkunen – Seija-Leena Nevala-Nurmi – Pirjo Markkola. Newcastle 2009. 242–258.; *Czeferner Dóra*: „Háborús nyereszkdők” vagy a körülmények áldozatai? Polgári feminista egyesületek tevékenysége Budapesten és vidéken 1914–1918 között. In: *Minden egész eltörött... A Nagy Háború emlékei*. Szerk. Katona Csaba. Bp. 2018. 40–64.

³ A magyar történeti tanulmányokra nagy hatással volt: *Peter Pastor*: The Diplomatic Fiasco of the Modern World's First Woman Ambassador, Roza Bedy-Schwimmer. *East-European Quarterly* 8. (1974) 4. sz. 273–282.

⁴ *Hajdú Tibor*: A polgári demokrácia külpolitikája 1918–1919-ben. *Századok* 101. (1967) 869–916., itt: 910–911.

⁵ *Tefner Zoltán*: Bomlás és újjászületés. A berni Magyar Királyi Követség megalapításának előzményei (1918–1921). *Valóság* 52. (2009) 1. sz. 24–50., itt: 33–34.

⁶ *Glant Tibor*: Diplomatanők rivaldafényben. *Vira Whitehouse és Bedy-Schwimmer Róz[s]a svájci küldetése az első világháború végén*. *Múltunk* 48. (2003) 3. sz. 159–179.

szakirodalomban az elutasítás okaként utalás olvasható zsidó származására is.⁷ A svájci diplomáciai forrásokban személyének ismertetésekor utaltak ugyan zsidó származására, az elutasítás okaként azonban sohasem említették azt. A svájci diplomáciában ez szokatlan jelenség és elfogadhatatlan eljárás is lett volna.

A diplomáciai kinevezés és elutasítás története

A berni követi kinevezés történetéhez számos, Magyarországon már publikált forrás kínál történeti adalékokat.⁸ A követség szervezéséről is alapos tanulmány áll rendelkezésünkre magyar és svájci levéltári és nyomtatott források alapján.⁹ A mai napig hiányzik azonban a történésekkel kapcsolatos svájci források tágabb kontextusú nemzetközi szempontjainak beemelése a magyar történeti irodalomba. Tanulmányomban a diplomáciai kapcsolatokban elengedhetetlen reciprocitás elvét és a kiegyensúlyozottságra épülő történeti rekonstrukció igényét szem előtt tartva kívánom elvégezni a fogadó ország politikai érdekeinek, szempontjainak vizsgálatát.¹⁰

Az önálló magyar külügyi szolgálat szervezése már 1918 novemberében megkezdődött. Az újságíró szakma számos képviselője került ebben az időben a diplomáciai képviselőkre, de a korábban a közös külügyi szolgálatban tevékenykedők aránya volt a meghatározó az új politikai rendszerben is.¹¹ Károlyi Mihály designáló miniszterelnök az 1918. november 4-ei minisztertanácsi ülésen jelentette be, hogy szándékában áll több sajtómunkást is diplomáciai és sajtómiszsióval Svájcba küldeni, ahol a politikai és a sajtómegbízottaknak szorosan össze kell majd dolgozniuk.¹² A külföldi sajtópropaganda irányítására Jászi Oszkár Ignostust javasolta,¹³ a miniszterelnök pedig Kéri Pált bízta meg svájci nem hivatalos politikai küldetéssel.¹⁴ A minisztertanács a javaslatokhoz azzal a feltétellel adta hozzájárulását, hogy a kiküldötteket nem illette meg a rendkívüli követi és

⁷ *Hatos Pál*: Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története. Bp. 2018. 294.

⁸ Lásd az észak-amerikai Schwimmer–Lloyd gyűjteményből számos forrást kiadó: Károlyi Mihály levelezése I. 1905–1920. Szerk. Litván György. Bp. 1978. (a továbbiakban: KM levelezése I.)

⁹ Lásd *Tefner Z.*: Bomlás és újjászületés i. m.

¹⁰ Tefner Zoltán tanulmánya elsősorban nyomtatásban kiadott svájci diplomáciai forrásokra épült.

¹¹ *Pritz Pál*: Az önálló magyar külügyi szolgálat megteremtése. In: Magyarország 1918. Az Osztrák–Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország utolsó éve. Bp. 2020. 178–187.; *Uő*: A magyar külügyi szolgálat keletkezése és története 1930-ig. In: *Uő*: A magyar diplomácia a két háború között. Tanulmányok. Bp. 1995. 37–56., itt: 38–39.; *Uő*: Aristokraten im Ungarischen Auswärtigen Dienst. Acta Historica 32. (1986) 3–4. sz. 291–311.

¹² Svájcnak elsődleges szerepet tulajdonítottak az új Magyarország sajtópropagandájának terjesztésében. Lásd *Gyarmati Enikő*: A propagandaháború folytatódik. Adalékok a Svájcban alapított „Nouvelles Hongroises” rövid működésének történetéhez 1918–1919. ArchivNet 20. (2020) 2. sz. 1–14.

¹³ Ignotus (Veigelsberg) Hugó (1869–1949), a Nyugat egyik alapítója és főszerkesztője.

¹⁴ Kéri Pál (1882–1961), újságíró, műfordító. Előbb *Az Est* munkatársa. A Petőfi-páholy tagjaként szabdkörműves, Károlyi Mihály titkára. A Magyar Tanácsköztársaság idején a Sajtódirektórium tagja volt.

meghatalmazott miniszteri cím,¹⁵ szerepük pedig csak arra korlátozódott, hogy információkat adhattak és kaphattak.¹⁶ Ezen az ülésen arról is határozott a minisztertanács, hogy az új magyar kormány az osztrák–magyar közös külügyminisztérium szerzett jogigényeit tiszteletben tartja, azaz nem teremt konkurenciát a likvidálás alatt álló Osztrák–Magyar Monarchia külügyi szervezetének, és használja a meglévő diplomáciai csatornákat.¹⁷ Károlyi Mihály azonban inkább személyes megbízottaitól¹⁸ remélt sikereket elérni a külpolitikában.¹⁹

A párhuzamos külkapcsolati intézményi felállás szinte predestinálta a konkurenciaharc kialakulását. Drozdy Győzőnek, a Magyar Nemzeti Tanács jegyzőjének emlékiratai szerint Bedy-Schwimmer Rózsa kifejezett kívánsága volt, hogy berni követté nevezzék ki.²⁰ Ezek szerint a miniszterelnök három alkalommal terjesztette elő a javaslatot, a minisztertanács azonban mindháromszor elvetette azt, s végül a miniszterelnök kifejezett kérésére fogadta el immáron a minisztertanács Bedy-Schwimmer jelölését.²¹ Hogy mégsem akart mindenáron követ lenni, azt azok a levelei bizonyítják, melyekben az adott posztra szóba jöhető személyekkel foglalkozik. „Bíró Lajos az egyetlen ember, aki erre a nagyon kényes külföldi szolgálatra alkalmas” – írta 1918. november 18-án Károlynak.²² Kinevezésének elfogadása kapcsán Károlyihoz intézett levelében számos aggályt is megfogalmazott, és természetesen feltételeket is támasztott a pozíció vállalásakor.²³

¹⁵ Itt érdemes megjegyezni, hogy az angol fordításból (Ambassador) helytelenül került a magyar szakirodalomba, hogy nagykövet volt. A korabeli diplomáciai struktúrában a hivatalos elnevezés rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri cím volt. Ezt a rendszert az új magyar diplomácia is megtartotta.

¹⁶ Ennek ellenére Bedy még december végén is III. fizetési és rangosztályba sorolt rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter volt. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL), W szekció Digitális másolatok gyűjteménye, 12 Miniszterelnökségi Levéltár Minisztertanács jegyzőkönyvek (1867–1944) (a továbbiakban: W 12) 1918. dec. 29. K27191812291004.jpg

¹⁷ MNL OL W 12 1918. nov. 4. 40. magyar minisztertanácsi ülés. K27191811041004.jpg 3.

¹⁸ A teljesség igénye nélkül néhány személyt említünk. Harry Schmitt lásd KM levelezése I. 383–384.; Bárczy István, aki Svédország és Nagy-Britannia berni követeivel is folytatott tárgyalásokat. KM levelezése I. 257–258.; Gróf Esterházy Mihály, gróf Batthyány Tivadar belügyminiszter veje, aki 1918 novemberében fordult meg Svájcban. Lásd *Gr. Batthyány Tivadar*: Beszámoló. Bp. 2017. 425–431. Aztán akik Svájcból tanácsokat adtak a külpolitikai teendőkről: Apponyi Gyula lásd KM levelezése I. 253.; Windisch-Graetz herceg Uo. 256.; Vályi Félix Uo. 321. stb.

¹⁹ *Pritz P.*: A magyar külügyi szolgálat keletkezése i. m. 38.; *Hajdú Tibor*: Ki volt Károlyi Mihály? Bp. 2012. 107.

²⁰ A Magyar Nemzeti Tanácsot a Nagy Háború éveiben ellenzéki politizálást folytató pártok hozták létre 1918. október 24-én. A Magyar Népköztársaság proklamálását követően (1918. nov. 16.) a 27 tagú Nemzeti Tanács fennmaradt mint a kormányt alkotmányosan támogató konzultatív testület. A Tanácsnak három női tagja volt.

²¹ Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai. Szerk. Paksy Zoltán. Bp. 2007.

²² Bedy-Schwimmer Rózsa távirata Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. nov. 18. KM levelezése I. 280. Bíró Lajos (1880–1948), író, 1912-től a Világ vezércikkírója volt. A Károlyi-kormányban külügyi államtitkár, 1918. dec. közepéig a külügyminisztériumi sajtóiroda vezetője.

²³ Bedy-Schwimmer Rózsa távirata Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. nov. 24. KM levelezése I. 291–292.

Bédy-Schwimmer Rózsa először november 13-án kapott nem hivatalos felhatalmazást politikai ügyek képviselőre Svájcban, pontosabban „a magyar kormány érdekeinek bizonyos nemzetközi kérdésekben való képviselőre”.²⁴ Követi kinevezéséről először nem is volt szó. A magyar minisztertanács 50. ülésén 1918. november 18-án fogadták el Svájcba küldését, de csak azzal a feltétellel, ha és amennyiben a svájci kormány is elfogadja a személyét.²⁵ Azaz a személyének elfogadottságáról szóló svájci állásfoglalást informális úton ekkor kellett volna beszerezni a közös külügyminisztérium csatornáin keresztül, még akkor is, ha kiküldése egyelőre ideiglenes jellegű volt, és az önálló magyar külügyminisztérium megszervezése is csak akkor indult.²⁶ Mindamelllett november 19-én Károlynak a Svájci Szövetségi Állam elnökéhez intézett levele alapján tényként kezelhető, hogy Bédy-Schwimmert még aznap kinevezték követté Budapesten.²⁷ (A kinevezés hivatalos okiratai eddigi kutatásaim során sem a Magyar Nemzeti Levéltárban, sem a svájci külügy Schwimmerrel foglalkozó dossziéjában nem bukkantak fel, holott a levelezésekben említik, hogy 1918. november 21-én postára adták.²⁸ Az utóbbi magyarázható azzal, hogy a megbízólevél átadására Bédy-Schwimmer nem kapott lehetőséget.) A követi kinevezésre szinte ugyanakkor került sor, amikor Bédy-Schwimmer tájékoztatta Károlyt arról, hogy az antant országok csak a békekonzferencia után hajlandók hivatalos diplomáciai kapcsolatba lépni Magyarországgal, mivel nem tudják, hogy mennyit képvisel az új kormány a régi Magyarországból. Azonban biztosította Károlyt arról, hogy nem hivatalosan készek fogadni őt vagy a Nemzeti Tanács más felhatalmazott képviselőjét.²⁹

Bédy-Schwimmer Rózsa jó országismerettel és politikai kapcsolatokkal bírt az alpesi országban, a magyar miniszterelnök pedig feltétlenül megbízott benne. (A Károlyi és Bédy-Schwimmer közötti politikai egyeztetés számos mozzanatát őrzik a köztük folyó levelezés részletei, legyen szó a pacifizmusról vagy a női választójog kérdéséről a Nagy Háború éveiben. Erről vallanak a háború alatti svájci útjai során keletkezett levelei is.³⁰) A levél útján érkező kinevezés hírére, de még a kinevezési okirat megérkezése előtt a magyar követ bejelentkezett a svájci külügybe.³¹ A svájci Külügyi Részleg november 22-én kelt, Bécsbe küldött távirata szerint

²⁴ Károlyi Mihály Bédy-Schwimmer Rózsához. Bp., 1918. nov. 13. KM levelezése I. 266–267.

²⁵ Bédy kinevezésekor már Svájcban tartózkodott.

²⁶ MNL OL W 12 50. minisztertanácsi ülés. 1918. nov. 18. K27191811181003.jpg 4.

²⁷ Károlyi Mihály a Svájci Államszövetség elnökéhez. Bp., 1918. nov. 19. KM levelezése I. 280–281.

²⁸ Károlyi Mihály távirata Bédy-Schwimmer Rózsához. Bp., 1918. nov. 21. KM levelezése I. 289.

²⁹ Bédy-Schwimmer Rózsa távirata Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. nov. 19. KM levelezése I. 281–282. és MNL OL K 84 Külügyminisztérium, Berni követség 1918–1919 I/10 a–d, I/12 (a továbbiakban: K 84) I/10/a fol. 37.

³⁰ KM levelezése I. 210., 227., 233., 234., 235.

³¹ A korabeli hivatalos svájci megnevezés: Eidgenössisches Politisches Departement Aussenpolitische Abteilung (a továbbiakban: Politikai Főosztály Külügyi Részlege, röviden Külügyi Részleg). A megfelelő magyar kifejezés a Külügyminisztérium lenne. Ez azonban elfedné, hogy a svájci végrehajtó

Magyarország követeként mutatkozott be, de mivel a magyar kormány részéről addig nem kaptak értesítést érkezéséről – pedig a magyar minisztertanács részéről ez és az előzetes informálódás feltétel lett volna – a bejelentkezésre nem válaszoltak. Bécsen keresztül kértek felvilágosítást a követ személyéről, közölve a rendelkezésükre álló információkat és benyomásaikat is, melyek szerint Bédy izraelita, újságíró és antantbarát.³² Svájc bécsi követe, Charles D. Bourcart két nappal később megerősítette, hogy a budapesti külügyminisztérium telefonos közlése szerint Schwimmer Rózsát valóban kinevezték Magyarország diplomáciai képviselőjévé.³³ A követ információi szerint személyében egy szocialista és pacifista írónőről van szó.³⁴

A kinevezés kérdését a november 26-ai szövetségi tanácsi ülésen tárgyalták először. A szövetségi tanácsosok ekkor felhatalmazták a Politikai Főosztályt, hogy közölje a magyar kormánnyal: nem tudja elfogadni Schwimmert Magyarország képviselőjeként, a diplomáciai szokásokkal összhangban nem lévő jelölése miatt.³⁵ Ugyanaznapról datálódik egy név nélküli kéziratosszerű jegyzet, miszerint a berni cs. és kir. követségen tájékoztatták Ottlik Györgyöt arról, hogy Svájc egy vezető diplomáciai poszton női diplomatát nem fogad el.³⁶ Ezért az ország kívánatosnak tartaná, hogy a magyar kormány egy férfit jelöljön erre a pozícióra.³⁷ A döntésről táviratban tájékoztatták bécsi követségüket, amelyben konkrétum nélküli, egyfajta nehéz helyzetre való hivatkozással indokolták a döntésüket.³⁸ Két nappal később magát Schwimmer Rózsát is ugyanilyen értelemben tájékoztatták.³⁹ Svájc fogadó állam-

hatalomban nem voltak miniszterek, a szövetségi tanácsosok azonban – a svájci kormány, a Szövetségi Tanács tagjai – ellátták miniszteri feladatokat. A Politikai Főosztály alá tartozott a Belügyi Részleg és a Kereskedelmi Részleg is.

³² A Külügyi Részleg [olvashatatlan kézjegy] 29. sz. távirata Charles D. Bourcart-hoz, Svájc bécsi követéhez. Bern, 1918. nov. 22. CH BAR Schwimmer fol. 52.

³³ Charles D. Bourcart (1860–1940) 1915 és 1925 között vezette Svájc bécsi követségét. A Bázeltől származó jogász korábban Svájc londoni követe volt. Lásd *Carl Jakob Burckhardt*: Charles Daniel Bourcart. In: Carl Jacob Burckhardt. Gesammelte Werke Bd. 4. Porträts und Begegnungen. Zürich 1974. 318–320.

³⁴ Charles D. Bourcart 67. sz. távirata a Politikai Főosztály Külügyi Részlege részére. Bécs, 1918. nov. 25. CH BAR Schwimmer fol. 46.

³⁵ Jegyzőkönyvi kivonat a Svájci Szövetségi Tanács üléséről Bern, 1918. nov. 26. kedd. CH BAR Schwimmer fol. 45.

³⁶ Ottlik György berni osztrák–magyar követségi attasé volt. Magyaroként ott dolgozott még dr. Hevesy Pál követségi titkár, Békésy Sándor a magyar kereskedelmi minisztérium tanácsosaként, Szemere Leó a francia sajtó felügyelőségének felelőse, Rácz Dezső és számos magyar származású konzul. Lásd Összeállítás a berni cs. és kir. követség, valamint konzulátusok magyar származású alkalmazottairól. MNL OL K 84 I/10/b fol. 246–247.

³⁷ Név nélküli [Walter Thurnheer] kéziratosszerű feljegyzés[e] az Ottlik Györggyel szóban közölt információról. [Bern], 1918. nov. 26. CH BAR Schwimmer fol. 44.

³⁸ Charles Paravicini, a Politikai Főosztály Külügyi Részlege vezetőjének 45. sz. távirata Charles D. Bourcart-hoz. Bern, 1918. nov. 27. CH BAR Schwimmer fol. 43.

³⁹ Gépelt átütéses másolat a Szövetségi Tanács döntéséről, hogy kizárólag férfi diplomatákat fogadnak. Bern, 1918. nov. 28. Ezen Charles Paravicini kézírásos megjegyzése: Továbbítva Bédy-Schwimmer Rózsa részére Bern, 1918. nov. 29-én. CH BAR Schwimmer fol. 39.

ként tehát megtagadta a képviselővezető kinevezésére vonatkozó beleegyező nyilatkozat, a diplomáciai kinevezéseknél használatos *agrément* megadását. Az általános diplomáciai szokások szerint a követjelölés elutasítását nem szükséges indokolni, de ahogyan ebben az esetben is, általában találtak módot arra, hogy informális úton, szóban tudassák a valódi okot a küldő állam képviselőivel.

Ottlík György attasé haladéktalanul közölte Károlyival a tényeket. A svájci külügyminiszter helyettesével, Charles Paravicinivel folytatott privát beszélgetés alapján négy indokot hozott fel azzal kapcsolatban, miért kellene Bély kinevezését visszavonni.⁴⁰ A közvetített információk szerint először is a Bély személyéhez való ragaszkodás hátrányos helyzetet jelentene Magyarország számára a Szövetségi Tanácsban. Német-Ausztria akkor már részesült diplomáciai elismerésben, képviselőjét, Haupt bárót pedig fogadták.⁴¹ Ezen kívül a sajtóban megszéllőztetett kinevezés és a közvélemény negatív reakciója tovább rontaná Bély kapcsolatait az antant országok svájci képviselőivel, és a svájci vezetés felé is azt üzenné, mintha Magyarországnak nem lenne szüksége Svájc támogatására. Ottlík azt javasolta, hogy Bély csak speciális tárgyalások folytatására maradjon Svájcban, a miniszterelnök pedig nevezzen ki egy nagy tekintélynek örvendő, magasan képzett polgári demokrata politikust követnek.⁴²

Svájc budapesti főkonzulja, Franz Kienast által beszerzett információk Bélyről csak december 3-án, tehát több nappal a Szövetségi Tanács döntése után futottak be Bernbe.⁴³ A korábbi benyomásokat megerősítve a Bélyről közölt információk kiegészültek a „radikális szocialista” jellemzéssel. Továbbá megtudhatták róla a svájci külügynél, hogy őszinte, kitartó és szenvedélyes harcosa a nőmozgalomnak, s azt is, hogy bár a nőmozgalom addig nemigen játszott szerepet Magyarországon, ebben változást reméltek elérni a 24 év feletti, írni és olvasni tudó nők számára újonnan tervezett választójog révén. További részleteket Kienast nem tudott meg róla, amit azzal magyarázott, hogy más-más társaságban mozognak.⁴⁴

Az elutasítás ténye nem maradt titokban Svájcban, és melegágya lett a Bély ellen indított lejárató kampánynak és ellehetetlenítési kísérleteknek. Igaz, ő maga

⁴⁰ Charles Paravicini (1872–1947) 1917 és 1920 között a Politikai Főosztály Külügyi Részlegének vezetője volt, és ebben a pozícióban a külügyminiszter szövetségi tanácsi elnökhelyettese.

⁴¹ Stephan Freiherr Haupt von Buchenrode (1869–1945) Német-Ausztria képviselője Svájcban szívesebben fogadtatásban részesült a svájci külügyben. Lásd Aide-mémoire Német-Ausztria Svájcba akkreditált követének, Haupt bárónak követségéről, Walter Thurnheer tollából. Bern, 1918. nov. 29. In: Diplomatische Dokumente der Schweiz (a továbbiakban: DDS) Bd. 7/1. Hrsg. Jacques Freymond – Oscar Gauye. Bern 1979. 48–49.

⁴² Ottlík György távirata Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. dec. 2. KM levelezése I. 299–302.

⁴³ Franz Kienast (1879–1953), kereskedelmi diplomata. 1912-ben nevezték ki budapesti tiszteletbeli főkonzul. 1945-ig töltötte be a pozíciót.

⁴⁴ Franz Kienast Svájc budapesti főkonzuljának 9013. sz. bizalmas levele Charles D. Bourcarthoz. Bp., 1918. dec. 3. CH BAR Schwimmer fol. 34.

is hozzájárult a közvélemény hergeléséhez azzal, hogy nem mondott le rögtön, és nem hagyta el az országot, amint az az ilyen esetekben szokásos volt diplomáciai körökben. Az is köztudott, hogy Svájc rosszallását fejezte ki, amiért Magyarország állítólag három képviselőt is fenntartott Svájcban.⁴⁵ A korábban akkreditált közös osztrák–magyar követségen kívül és Schwimmer mellett képviselőként tartották számon Kéri Pál misszióját is, akinek Károlyi szerint inkább a propaganda volt a feladata Svájcban, de tényként kezelhető a november 4-ei minisztertanácsi ülésről készült jegyzőkönyv alapján, hogy nem hivatalos politikai missziója is volt.⁴⁶ A svájciak által nagyon intelligensnek, különösen makacsnak és rámenősenek tartott Bedy nem tágitott, és folyamatosan kereste a lehetőséget, hogy bejusson a Szövetségi Tanács elnökéhez.⁴⁷

A svájci és a volt osztrák–magyar berni diplomáciai gépezet az úgynevezett Schwimmer-ügy lezárásán dolgozott december elejétől.⁴⁸ A svájciak lezáráson azt értették, hogy Schwimmer távozik az országból. Miután kiderült, hogy ez nem történt meg, minden eszközzel igyekeztek nyomást gyakorolni rá és – közvetett módon – a magyar külügyminisztériumra. A svájci vezérkari főnökség hírszerzési osztálya megküldte a berni külügyminisztériumnak továbbítási jóváhagyásra azt a táviratot, melyben Czobor Péter⁴⁹ Hungária álnéven arról kívánt tájékoztatást adni Károlyi Mihálynak december közepén, hogy a *Világ* berni tudósítója elhallgatja a Schwimmerrel kapcsolatos helyzetet, azaz Magyarországon nem írják meg, hogy személye sem a svájci hatóságok, sem pedig az antant országok Svájcba akkreditált követői számára nem elfogadható.⁵⁰

A svájci hatóságok azzal korlátozták Schwimmer tevékenységét, hogy titkárától, Haraszi Zoltántól megtagadták a beutazási vízumot és utazásai elé akadályt gördítettek. Ez különösen nagy érvágást jelentett, mert a hivatalos diplomáciai képviselő hiányában a kommunikáció titkos, bizalmas feltételei nem voltak adotak, így a megbízható személyek útján küldött információk rendkívüli jelentőséggel bírtak a Svájc és Magyarország közötti hírforgalomban. Haraszi Zoltánnak

⁴⁵ További zavaró tényező volt, hogy számos személyes megbízott útlevelében „magas diplomáciai küldetés” állt a beutazás okának megnevezésénél. Erre a követnő maga is utalt. Lásd Bedy-Schwimmer Rózsa Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. dec. 22. KM levelezése I. 333–338., itt: 337.

⁴⁶ A Külügyi Részleg név nélküli 89. sz. távirata Charles D. Bourcart-hoz. Bern, 1918. dec. 10. CH BAR Schwimmer fol. 32.

⁴⁷ A Külügyi Részleg tájékoztató írása Charles D. Bourcart számára a Szövetségi Tanács döntésének részletesebb indoklásáról. Bern, 1918. dec. 13. CH BAR Schwimmer fol. 31.

⁴⁸ Az ügy magyar forrásait lásd Otlík György távirata Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. dec. 22. KM levelezése I. 340–341.; Albert Tivadar Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. december. Uo. 342–343.

⁴⁹ Czobor Péter újságíró még Károlyi megbízásából érkezett Svájcba 1917 őszén, és egy sajtóiroda felállításán dolgozott. Lásd Czobor Péter levelei Károlyi Mihályhoz. Bern, 1917. november vége; Zürich, 1917. december első fele; Zürich, 1917. dec. 15. Uo. 210–212.

⁵⁰ Táviratmásolat Hungária aláírással. Zürich, 1918. dec. 13. CH BAR Schwimmer fol. 29.

az volt ugyanis a feladata, hogy szóban adja át Károlyi Mihálynak és Diner-Dénes Józsefnek a követnő által küldött információkat.⁵¹ A svájci külügy ezért december 14-én utasítást adott az idegenrendészetnek, hogy miután Haraszi elhagyta az országot, Svájc határai záruljanak be előtte, és akkor se jöhessen vissza, ha esetleg beutazási engedéllyel rendelkezik, mert tartózkodási engedélyének meghosszabbítása csak a külügy beleegyezésével történhet meg.⁵²

1918. december 20-án bécsi követén keresztül Svájc feljegyzést intézett a néhány nappal korábban megalakult Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumához a Svájcban működő magyar missziókról.⁵³ Kérték, hogy Budapest tisztázza a három magyar misszió jogállását, és ismételten jelezték: készek de facto kapcsolatokat létesíteni Magyarországgal, ám Magyarország mielőbb nevezzen meg egy követet, akinek az elfogadási, diplomáciai megerősítési jogát Svájc fenntartja magának. Azt is közölték, hogy a kialakult helyzet tisztázásáig nem tudják új, követi kinevezéssel érkező személy beutazását engedélyezni.⁵⁴

A svájci közvélemény kiemelt figyelemmel kísérte az 1918. év végére Bécsben kialakult szén- és élelmiszer-ellátási válságot. A bécsi vádak szerint Magyarország cserben hagyta Ausztriát, amikor visszatartotta az éhínség szélén álló Bécs számára szánt magyar élelmiszer-szállítmányokat. Ezek a vádak a svájci hagyományokon alapuló humanitárius szemlélet szerint rendkívül súlyosak voltak, így Magyarország imázsa sokat romlott az év végére. Ezt a helyzetet felhasználva és tájékoztatást kilátásba helyezve próbált Schwimmer ismét bejutni Félix Calonder-hoz, a svájci külügyeket képviselő Szövetségi Tanács elnökéhez,⁵⁵ amiről egy 1918. december 20-án hozzá intézett privát levél tanúskodik.⁵⁶ Bedy fogadását a legmagasabb szinten ismé-

⁵¹ Bedy-Schwimmer Rózsa 81. sz. távirata Bíró Lajos, a Magyar Külügyminisztérium sajtófőnöke részére – titkárnak, Haraszi Zoltánnak budapesti látogatásáról. Bern, 1918. dec. 14. MNL OL K 84 Berni Követség 1918–1919 I/10-a fol. 102.

⁵² Charles Paravicini levele a svájci Idegenrendészet berni központjához. Bern, 1918. dec. 14. CH BAR Schwimmer fol. 28.

⁵³ 1918. dec. 13-án adták ki az V. néptörvényt az önálló magyar külügyi igazgatásról. Lásd Iratok a magyar külügyi szolgálat történetéhez 1918–1945. Szerk. Pritz Pál. Bp. 1994. 25–26.

⁵⁴ Schweizerisches Bundesarchiv Bern, Neugestaltung Österreich-Ungarns 1918 E2200.53–02 1000 1759 8 (a továbbiakban: CH BAR Neugestaltung Österreich-Ungarns) Bern, 1918. dec. 20. források számozás nélkül, és MNL OL K 84 I/10 a–d, I/12 fol. 586.

⁵⁵ Félix Calonder (1863–1952) 1918-ban a Svájci Szövetségi Tanács elnöke volt, 1918–1919 folyamán a svájci külügy első számú képviselője.

⁵⁶ Bedy-Schwimmer Rózsnak Félix Calonder-hoz intézett levele. Bern, 1918. dec. 20. CH BAR E2001B 1000/1501-1455 fol. 26. érk.: 1918. dec. 23. Német nyelvű eredeti gépelt levél. Igen tisztelt Elnök Úr! Korábban megkértem Paravicini urat, a Svájci Politikai Ügyosztály vezetőjét, hogy eszközölnön ki Önnél egy audienciát. Mivel Paravicini úr ezzel kapcsolatban nem értesített, azt kellett feltételeznem, hogy privát látogatásom nem kívánatos Önnek. Ezért most duplán nehéz a számomra, hogy közvetlenül Önhöz forduljak annak érdekében, hogy mihamarabb fogadjon engem. Erre a kérésre az kényszerít, hogy bemutassam a magyar kormány álláspontját a bécsi helyzettel kapcsolatban, mely a december 18-án tartott nemzeti tanácsi ülésen született meg. A Magyar Nemzeti Tanács kormányának

telten elutasították. A levél belső oldalára jegyezte fel Walter Thurnheer, a vele való kapcsolattartásra kiszemelt segédhivatalnok Charles Paravicini, a Külügyi Részleg vezetőjének javaslatait a válaszlépésekről.⁵⁷ Általában – de távollétében mindig – ő fogadta, fogadhatta Schwimmer Rózsa látogatását. Mivel a Magyarországgal való kapcsolattartást a közös intézményeken keresztül intézték, a levél hatására újra behívták a közös osztrák–magyar berni követet, báró de Vaux-t,⁵⁸ hogy közöljék vele, a külügyminisztérium számára rendkívül kívánatos volna, ha Magyarország megnevezne végre egy számukra is elfogadható képviselőt, mert mint közölték, Schwimmer továbbra sem jöhet szóba követként. Ezen kívül táviratot is küldtek Budapestre, melyben jelezték, hogy készek lennének megbeszélni a Schwimmer által felvetett kérdéseket egy Magyarország által kinevezett és Svájc által elfogadott, de facto követi rangban lévő képviselővel.

A de Vaux-val folytatott beszélgetésre december 23-án került sor, akinek kijelentései jól mutatják, milyen tartalommal terjedt a negatív kampány Bédyvel kapcsolatban. Ezek szerint a magyar követnő veszélyes intrikus, és nem az a személy, aki könnyen feladja a küzdelmet. Élénk propagandát folytat, vele együtt „Ignotus Feigelsberg [!]” pedig kizárólag a szabadkőműves köröket kívánja megnyerni Magyarország ügyének. Arra a kérésre, hogy járjon közbe annak érdekében, hogy Schwimmer végre hagyja el Svájcot, azt felelte az utolsó osztrák–magyar berni követ, hogy ha ezt tenné, akkor ezzel mindenképpen beavatkozna Magyarország belügyeibe.⁵⁹ Ez a momentum jól jelzi, hogy a közös osztrák–magyar követségen keresztül folyó diplomáciai kapcsolattartást, kommunikációt valójában csupán Svájc kívánta, a magyar és az osztrák fél nem alkalmazta a mindennapi gyakorlatban.

A svájci külpolitikai vezetés bécsi képviselőjén keresztül is sürgette a berni magyar követügy lezárását. Kimerítő tájékoztatást kértek december 24-én arról, hogy milyen formában és tartalommal tájékoztatta Charles D. Bourcart a magyar kormányt arról, hogy jelöljön mást Schwimmer helyett. A sürgetést azzal indokolták, hogy benyomásuk szerint Schwimmer úgy tesz, mintha nem tudná, hogy Calonder szövetségi elnök nem fogja őt fogadni.⁶⁰ (Valóban ez olvasható ki Károlyihoz inté-

tagjaként (17 férfi és 3 női tagból álló testület) arra kérem Önt, igen tisztelt Elnök Úr, hogy sürgősen szíveskedjék lehetőséget adni arra, hogy autentikus adatokkal támaszthassam alá Önnek Magyarország véleményét az élelmiszerhelyzetről. Mély tisztelettel BSR s.k. [A szerző fordítása.]

⁵⁷ Walter Thurnheer (1884–1945) 1915 és 1945 között állt svájci külügyi szolgálatban, 1934–1939 között Svájc Japánba akkreditált követe volt.

⁵⁸ Báró Leon de Vaux (1870–1944) 1915 májusától a likvidáció befejezéséig a Monarchia közös követe Bernben.

⁵⁹ Walter Thurnheer feljegyzése a de Vaux báróval a Schwimmer ügyben folytatott beszélgetésről. Bern, 1918. dec. 23. CH BAR Schwimmer fol. 25.

⁶⁰ A Politikai Főosztály Külügyi Részlegének név nélküli 23. sz. távirata Svájc bécsi követéhez. Bern, 1918. dec. 24. CH BAR Schwimmer fol. 24.

zett december 20-ei leveléből.⁶¹⁾ Bern tehát kérte bécsi követét, hogy ismételten tájékoztassa a magyar kormányt. A másnap érkezett válaszban Bourcart értesítette felettesét, hogy a bécsi magyar ügyvivőt december 12-én informálta a kérdéstről. Másnap alkalma nyílt a bécsi magyar követség másik hivatalnokával is beszélni egy személyes látogatás alkalmával, írásbeli emlékeztetőt azonban – tekintettel az ebből fakadó kellemetlenségekre – nem készítettek. (Ekkor a magyar hivatalnok ígéretet tett arra, hogy távirati úton intézkedni fog a kormányánál.) December 20-án Bourcart a likvidálás alatt álló osztrák–magyar külügyminisztériumban báró von Flotownak, a likvidálást vezető külügyminiszternek átadott egy jegyzéket, melyben továbbította Bern ez ügyben hozott döntéseit. Az új magyar bécsi követnek, Charmant Oszkárnak⁶² december 23-án Svájc bécsi követénél tett bemutatkozó látogatása során Bourcart szintén szorgalmazta az ügy rendezését.⁶³

A diplomáciai erőfeszítések ezután már gyorsan eredményre vezettek, mert néhány nappal később Balogh Elemér jogászprofesszor a magyar kormány megbízásából megérkezett Bernbe a Schwimmer-ügy lezárása érdekében.⁶⁴ A megbeszélést megelőző napon a felkészülés jegyében áttekintő anyag készült a kialakult helyzetről és az addigi eseményekről.⁶⁵ Balogh professzornak a megbeszélésről készített feljegyzés szerint felhatalmazása volt a magyar kormánytól arra, hogy a Schwimmer Rózsa utódának kiszemelt báró Szilassy Gyula személyével kapcsolatos svájci álláspontról és az elfogadás esélyeiről információt gyűjtsön. Konkrét választ azért nem kapott azonnal, mert Szilassy személye is ismeretlen volt a svájci külügyminisztérium számára.⁶⁶ A Szilassyról Bécs által beszerzett és közvetített információk,⁶⁷ valamint Paravicini kedvező válasza alapján 1919. január 4-én

⁶¹ Bedy-Schwimmer Rózsa távirata Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. dec. 20. KM levelezése I. 329.

⁶² *Pritz Pál*: A bécsi követség története a két háború között. *Külügyi Szemle* (2013) 2. sz. 55–68., itt: 59.

⁶³ Charles D. Bourcart követ 62. sz. távirata a berni Külügyi Részleg felé. Bécs, 1918. dec. 25. CH BAR Schwimmer fol. 24.

⁶⁴ Balogh Elemér (1881–1955), a nemzetközi összehasonlító jog professzora, romanista. Lásd *L. P. Szabó Béla*: A nemkívánatos habilitáció. Balogh Elemér magántanári képesítésének ügye a debreceni jogi kar előtt (1916–1918). In: *Ad geographiam historico-iuridicam ope iuris Romani colendam. Studia in Honorem Gábor Hamza*. Szerk. Földi András – Sándor István – Siklósi Iván. Bp. 2015. 249–266. Károlyi megbízásából Balogh Elemér és Esterházy Mihály már december 15-én Bernben tárgyalt az ottani brit követség alkalmazottjával a Svájcban antant képviselőkkel folytatandó tárgyalások felvételének lehetőségéről. S. H. Rumbold, Nagy-Britannia berni követének levele A. J. Balfour brit külügyminiszterhez O. Sargent második titkár tárgyalásairól. Bern, 1918. dec. 19. In: *British Policy on Hungary 1918–1919. A Documentary Sourcebook*. Ed. Miklós Lojtkó. London 1995. 44–45.

⁶⁵ Walter Thurnheer bizalmas feljegyzése Bedy-Schwimmer Rózsáról. Bern, 1918. dec. 27. CH BAR Schwimmer fol. 21. Lásd az 1. sz. függeléket.

⁶⁶ Walter Thurnheer gépirásos feljegyzése a Balogh Elemérről folytatott informális beszélgetésről. Bern, 1918. dec. 28. CH BAR Schwimmer fol. 20. Lásd a 2. sz. függeléket.

⁶⁷ Charles D. Bourcart 76. sz. távirata a Politikai Főosztály Külügyi Részlegének a svájci követi kinevezés támogatásához beszerzett információkról Szilassy Gyulával kapcsolatban. Bécs, 1918. dec. 31. Schweizerisches Bundesarchiv, Bern. Ungarische Gesandtschaft, de Szilassy Minister. CH BAR

adta meg a svájci külügy a zöld utat az új magyar de facto státuszú követ hivatalos jelöléséhez. Erről szóban tájékoztatták a még Bernben tartózkodó Baloghot, és kérték, hogy kezelje szigorúan bizalmasan a közlést, de természetesen várták a szokásos diplomáciai úton Szilassy Gyula rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri jelölését a berni magyar képviselőre.⁶⁸

Bédy-Schwimmer Rózsa karácsony első napján írta meg Károlyi Mihályhoz intézett lemondó táviratát, melyet december 27-én adott postára. Lemondását első-sorban a berni követség körüli kaotikus belső viszonyokkal indokolta.⁶⁹ Személy szerint nem tudott Balogh Elemér küldetéséről, így kényes és megalázó helyzetbe hozták őt ezzel.⁷⁰ Elkéseredését jól érzékelteti a Budapesti Feministák Egyesületéhez december 30-án intézett távirata, mely a Svájci Hírszerzés által visszatartott egyik másolati példányként nem is került be Bédy-Schwimmer Rózsa svájci külügyi dossziéjába. A bécsi követség politikai jelentései közé sorolták be az utókor levéltárosai.⁷¹ Magyarország első magyar, akkreditáció nélküli de facto követe néhány hétig még Svájcban maradt az ügyek vitelére és átadására. Lemondása után is figyelemmel követték svájci utazásait az ottani hatóságok. Egy 1920. június 3-án kelt feljegyzés szerint: „Schwimmer Rózsa-t a múlt szombaton Zürichben látták. Onnan Lausanne-ba utazott, ahol kiszállt a vonatból. Talán a genfi nőjogi ülésre igyekeznek.”⁷² A magyar minisztertanács 1919. január 18-ai ülésén fogadta el Bédy-Schwimmer Rózsa lemondását, egyidejűleg Szilassy Gyula kinevezésével.⁷³

Történeti értékelés

Bédy-Schwimmer Rózának, Magyarország és Európa első női követének a kinevezését és elutasítását a Nagy Háború tágabb diplomáciai és hatalmpolitikai összefüggéseinek tükrében, valamint a svájci belpolitikai események és hatalmi harcok kontextusában érdemes és indokolt vizsgálni. Svájc és az Osztrák–Magyar Monarchia

E2001B 1000/1501 1456 fol. 29. Ez a dokumentum eredetiben olvasható: *Gyarmati Enikő*: Ki volt Br. Szilassy Gyula? Első rekonstrukció a kortársak értékelése mentén. (ujkor.hu [2020. dec. 19.] <https://bit.ly/3Bf3mGz>, letöltés 2021. jún. 20.)

⁶⁸ Szilassy Gyula diplomáciai karrierjéről lásd *Gyarmati Enikő*: A diplomácia szolgálatában. Adalékok báró Szilassy Gyula (1870–1935) diplomata karrierútjához. In: Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények 15. (2017) 437–450.

⁶⁹ Bédy-Schwimmer Rózsa távirata Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. dec. 25. KM levelezése I. 347–348.

⁷⁰ Bédy-Schwimmer Rózsa távirata Károlyi Mihályhoz. Bern, 1918. dec. 29–30. KM levelezése I. 358–360.

⁷¹ Bédy-Schwimmer Rózsa távirata a Budapesti Feministák Egyesületének követi lemondásáról. Bern, 1918. dec. 30. Schweizerisches Bundesarchiv, Bern Schweizerische Gesandtschaft Wien, Politische Berichte 1918. CH BAR E2300 1000/716 1244 78.pdf. Lásd a 3. sz. függelék.

⁷² Walter Thurnherr feljegyzése. Bern, 1920. jún. 3. CH BAR Schwimmer fol. 1.

⁷³ MNL OL W 12 Magyar minisztertanácsi ülés 1919. jan. 18. K27191901181003.jpg

egymással kapcsolatos megítélése erőteljesen különbözött a 20. század elején. Közép-Európa alapvetően nem foglalt el előkelő helyet a svájci geopolitikai gondolkodásban, noha a háború évei alatt, egészen 1917 nyaráig, Arthur Hoffman lemondásáig a Központi Hatalmak politikája hallgatólagos támogatást élvezett a deklaráltan semleges külpolitikát folytató ország részéről. Ezzel szemben Svájc az Osztrák–Magyar Monarchia számára több szempontból is fontos szerepet játszott. (Az ország fontosságát a magyar politikai elit képviselői is vallották.) Az osztrák–magyar titkosszolgálatot illetően például többek között a Monarchia szláv emigránsainak svájci tevékenysége miatt élvezett kiemelt figyelmet.⁷⁴ Fontos katonapolitikai együttműködésről folytat tárgyalások a két állam között 1906 és 1907 folyamán, mivel az Olaszországgal szembeni együttműködés mindkét fél számára prioritást élvezett.⁷⁵ Az is közsímert volt, hogy a béketapogatózások terén Svájc szintén kiemelt jelentőségű terepnek számított, noha a svájci semleges külpolitika axiómája szerint csak a háborús koalíciók által egységesen elfogadott feltételek mentén lett volna hajlandó a különbéke megkötésének közvetítésére. Volt ugyan példa egy önálló békekezdeményezésre Németország és Oroszország között 1917 nyarán, Arthur Hoffmann, külpolitikáért felelős szövetségi tanácsos titkos közvetítésével, de ez a lépés Hoffmann székébe került.⁷⁶ Ezt követően a háború utolsó évében a svájci kül- és gazdaságpolitikában erőteljes erőviszony-átrendeződés következett be az antant hatalmak javára, egyszerűen abból a tényből fakadóan, hogy az elszigetelt ország gazdasága rászorult az amerikai nyersanyagok és élelmiszerek szállítására.⁷⁷ Svájc bécsi követének háború alatti politikai jelentéseiből kiderült, hogy a svájci külpolitikai döntéshozók alapvetően nem számoltak a Monarchia felbomlásával 1918 októbere elejéig, sokkal inkább számítottak egy elhúzódó háborúra.⁷⁸ Svájc bécsi követe először október utolsó heteiben állította csak bizonyossággal, hogy a Monarchia darabokra fog hullani.⁷⁹ (Ez az 1918. október 16-ai császári manifesztum kiadása után vált számukra nyilvánvalóvá.⁸⁰)

⁷⁴ *Peter Schubert*: Die Tätigkeit der k.u.k. Militärattachés in Bern während des Ersten Krieges. Osnabrück 1980. 169–220.

⁷⁵ *Rudolf Dannecker*: Die schweizerische Neutralität und die militärischen Beziehungen vor dem Ersten Weltkrieg. In: *Uö*: Die Schweiz und Österreich-Ungarn. Diplomatische und militärische Beziehungen von 1866 bis zum Ersten Weltkrieg. Basel 1966. 227–299., itt: 286–288.

⁷⁶ *Paul Widmer*: Die Affäre Hoffmann/Grimm. In: *Uö*: Bundesrat Arthur Hoffmann. Aufstieg und Fall. Zürich 2017. 239–284.

⁷⁷ *Florian Weber*: Die Schweizer Wirtschaft schaut nach Westen. In: *Uö*: Die amerikanische Verheißung. Schweizer Aussenpolitik im Wirtschaftskrieg 1917/18. Zürich 2016. 181–185.

⁷⁸ *Bruno Suter*: Der Ausbau der Schweizer diplomatischen Vertretung in den Nachfolgestaaten der Donaumonarchie 1918 bis 1921. Bern 2001. 35–39.

⁷⁹ Charles D. Bourcart 24. sz. politikai jelentése. Bécs, 1918. okt. 23–25. CH BAR Wien Politische Berichte und Briefe, Militär- und Konsularberichte 1918. Bd. 33. E2300 1000 716 Nr. 101. (62.pdf.)

⁸⁰ A korszakalkotó forrás legújabb elemzését lásd *Iff. Bertényi Iván*: Az 1918. október 16-i Völkermanifeszt és következményei. In: Magyarország 1918. Az Osztrák–Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország utolsó éve. Bp. 2020. 78–129.

A Magyar Nemzeti Tanács megalakulását követően Svájc budapesti tiszteletbeli főkonzulja november 4-én kért iránymutatást arra vonatkozóan, hogyan viszonyuljon az új magyar helyzethez.⁸¹ Két nappal korábban a Szövetségi Tanács felhatalmazást adott a Politikai Főosztály Külügyi Részlegének arra, hogy de facto kapcsolatba léphetnek Ukrajnával, Örményországgal, Csehországgal, Német-Ausztriával és ahogyan fogalmaztak, a délszlávok missziójával anélkül, hogy formálisan elismernék ezeket az országokat.⁸² A de facto és de jure kapcsolattartás közötti különbségtétel mögött elsősorban politikai és nem jogi megfontolás állt a svájci jogtörténetírás elemzése alapján. Ezek szerint a svájci diplomáciai kapcsolatok gyakorlatában ismert attitűdről volt szó, olyan esetekben alkalmazták, amelyekben kétség merült fel az államrend tartóssága, stabilitása és hatékonysága tekintetében. A de facto elismerés a diplomáciai kapcsolatokban azt jelentette, hogy a képviselők nem rendelkeztek diplomáciai immunitással, nem volt biztosított számukra a rejtjelezett távirati forgalom, és a kapcsolattartás a svájci kormánnyal és képviselőivel Bernben szóbeli érintkezés útján történhetett.⁸³ Magyarország ekkor még nem szerepelt az elismerendő országok között. Kienast november 8-án kapta kézhez a bécsi követen keresztül a berni külügy útmutatásait. Ebben közölték, hogy Magyarország formális elismeréséről egyelőre nem lehet szó, hasonlóan a korábban említett országokhoz, a követek és konzulok de facto kapcsolatokat tarthatnak fenn az új országokkal.⁸⁴ Ennek az álláspontnak az alapján Svájc arra törekedett, hogy a diplomáciai kapcsolattartást továbbra is a likvidálás alatt álló közös osztrák–magyar külügyi szolgálaton keresztül működtesse a békekötésig.⁸⁵

A de facto kapcsolattartás Magyarországgal tehát a mindennapi gyakorlatban azt jelentette, hogy az új Magyarország külügyi képviselete nem rendelkezett a titkos számjeltávirati forgalom és diplomáciai kurírszolgálat használatának lehetőségével – csak a volt osztrák–magyar követségen keresztül.⁸⁶ Ez így műkö-

⁸¹ Franz Kienast levele Charles D. Bourcart-hoz. Bp., 1918. nov. 4. CH BAR Neugestaltung fol. 1.

⁸² A Szövetségi Tanács ülésének jegyzőkönyve. Bern, 1918. nov. 2. In: DDS i. m. Bd. 6. (1914–1918) 818. A nyomtatott forrás jelzete: CH BAR E 1004 1/269

⁸³ *Heinz Klarer*: Schweizerische Praxis der völkerrechtlichen Anerkennung. (Schweizer Studien zum internationalen Recht Bd. 24.) Zürich 1981. 359.; *Zoltán Kaszás*: Die politisch-diplomatischen Beziehungen zwischen der Schweiz und Ungarn in den ersten Jahren nach dem 1. Weltkrieg (1918–1922). Lizentiatsarbeit der Philosophischen Fakultät Zürich, Historisches Seminar, Fachbereich Osteuropäische Geschichte. Zürich 2002. (Német nyelvű kézirat) 31.

⁸⁴ Charles D. Bourcart Franz Kienasthoz intézett levele. Bécs, 1918. nov. 8. CH BAR Neugestaltung fol. 2.

⁸⁵ A likvidáló közös külügyminisztérium státuszáról lásd *Erwin Matsch*: Der Auswärtige Dienst von Österreich(-Ungarn) 1720–1920. Wien–Köln–Graz 1986. 171–179.

⁸⁶ Kézírtas feljegyzések a magyar de facto követségnek adható titkos számjeltávirati és futárforgalommal kapcsolatban. Bern, 1919. február eleje. CH BAR Szilassy fol. 14–15.

dött a Tanácsköztársaság hatalomra kerüléséig, amikor ezt a jogot is megvonták.⁸⁷ Az írásban folytatott diplomáciai érintkezés jórészt a közös osztrák–magyar követségen és személyzetén és Bécsen keresztül történt. Az új magyar követekkel pedig – elsősorban Bedy-Schwimmer Rózsa esetében – a személyes kapcsolattartás a Külügyi Részleg hivatalnokán, Walter Thurnheeren keresztül zajlott.

A svájci külügyi irányítás rendszerében 1917 nyarától álltak be gyökeres változások. A Külügyi Részletet felügyelő Politikai Főosztályt 1917 júniusától, az 1914 előtti gyakorlathoz hasonlóan, újra az évente rotáló szövetségi tanácsi elnök alá rendelték. A Szövetségi Tanács elnöke, egyúttal a külügyminiszter mellé további két szövetségi tanácsos került, és az így alakult hármas külpolitikai bizottság határozta meg az érvényesítendő külpolitikát.⁸⁸ Egy 1918 májusában kelt, a diplomáciai képviselőknek szánt külügyi körlevél szerint a világban zajló események és Svájc nehéz világháborús helyzete miatt, a feladatok jelentős megnövekedése következtében, a külügyminiszter tehermentesítésére számos ügy elintézését magas rangú hivatalnokokra testálták. Ez érintette a követségekkel folytatott levelezést és az aláírási jogokat is. A Külügyi Részleg vezetője, egyúttal a külügyminiszter helyettese, Charles Paravicini a kevésbé fontos levelezést és kapcsolattartást hivatalnoki külügyi adjunktusára, Walter Thurnheerre bízta. Thurnheer helyettesítette őt távollétében. A külügyek vezetőjének, Calonder szövetségi tanácsosnak az asztalára csak a legfontosabb ügyek jutottak, a tájékoztatások és megbeszélések szóban zajlottak.⁸⁹ Ez magyarázza, hogy a Schwimmer-dossziében számos kéziratos feljegyzés található személyes megbeszélésekről, és hogy a táviratok egy része aláírás nélkül készült. Bedy-Schwimmer Rózsa svájci dossziéjában az iratok többsége Walter Thurnheer aláírását őrzi. A Thurnheer által kézzel írt tárgyalásjelentések egyik legfontosabb darabja az Ottlik Györggyel november 30-án folytatott személyes megbeszélésről készült feljegyzés. Ebben az olvasható, hogy a Szövetségi Tanács elnöke, Calonder kész volt Schwimmer követi kinevezését egy későbbi alkalommal újra fontolóra venni, amennyiben alkalmasságát a diplomácia posztra bizonyítani tudná az antanttal folytatott tárgyalásokon elért eredményeivel – ezt az álláspontot azonban Thurnheer nem közölte Ottlikkal, azaz visszatartotta az információt.⁹⁰

⁸⁷ A Szövetségi Tanács 1919. március 15-ei ülésének jegyzőkönyve a berni magyar de facto követség számjeltávirati forgalomra és diplomáciai futárszolgálatra vonatkozó engedélyének megvonásáról. Bern, 1919. márc. 25. DDS i. m. Bd. 7/1. 540–541.

⁸⁸ *Georg Kreis*: Insel der unsicheren Geborgenheit. Die Schweiz in den Kriegsjahren 1914–1918. Zürich 2014. 71.

⁸⁹ A Politikai Főosztály Külügyi Részlegének körlevele a svájci követségekhez a külpolitikai ügymenet szabályozásáról. Bern, 1918. máj. 21. CH BAR Neugestaltung fol. 8.

⁹⁰ Thurnheer kéziratos jegyzete Ottlikkal folytatott megbeszéléséről. Bern, 1918. nov. 30. CH BAR Schwimmer, fol. 37.

Svájc közép-európai külpolitikájában ragaszkodott a diplomáciai status quo-hoz, s az Osztrák–Magyar Monarchia utódállamaival továbbra is a likvidálás alatt álló közös külügyi rendszeren keresztül kívánt érintkezni. Érvelése e gyakorlat mellett, miszerint a duális állam két tagját korábban diplomáciailag már elismerte, legalábbis vitathatónak mondható, hiszen a duális állam maga egy, nem pedig két jogi személy volt. Viszont így időt nyerhetett a politikai döntéseknél.⁹¹ Mint láttuk, november 2-án már rögzítették Német-Ausztria elismerését, Magyarországot viszont ekkor még nem. A kivárás mögött az a megfontolás is állhatott, hogy az antant országok diplomáciai elismeréséig (ennek a békekötés volt a feltétele) Svájc is tartózkodott a vesztes országok hivatalos elismerésétől. A svájci külpolitika új államokkal szembeni stratégiájának kettősségét azonban jól mutatják azok az érvek, melyek Csehszlovákia elismerésének tárgyalása folyamán, 1919. március 10-én merültek fel. Annak ellenére, hogy Csehszlovákia határait ekkor még nem rögzítette nemzetközi szerződés, az antant országok már elismerték, Bernben pedig hasonló döntést hoztak. Ezen a tárgyaláson hangzott el, hogy hasonló aktusra Ausztria és Magyarország esetében nincs szükség, hiszen ezek már létező államok voltak. A helyzettel kapcsolatos tisztánlátást erősíti a bécsi követ fő érve is, mely szerint Csehszlovákiát már elismerte Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország. Az osztrák és a magyar ellenérzést az ügygel kapcsolatban Svájc tehát oly módon kívánta tompítani, hogy csupán mint államot ismerte el Csehszlovákiát. Ez azonban egy további nemzetközi jogilag értelmezhetetlen fogalomhasználat volt. Svájc ezzel az antant hatalmak elégedettségére s egyúttal az új cseh állam elköteleződésére is számított, valamint azt remélte, hogy Prágában privilegizált (gazdasági) helyzetbe kerülhet. Az elismerés melletti érvek sorát a bolsevik veszély megítélésének szempontja zárta, amit nem tartottak számottevőnek. Csehszlovákiát ezzel stabil és működőképes államnak fogadták el.⁹² Ebben az érvrendszerben minden szempont megtalálható, ami Magyarország esetében viszont éppen ellentétes megítélés alá esett.

Svájcban erős volt a baloldali, sőt a bolsevik propaganda a háború végén, ezért a jórészt szabadelvű politikusokból álló Szövetségi Tanács az erős kéz alkalmazásának politikáját képviselte. Mint számos svájci diplomáciai forrás utalt rá, az antant szövetség bolsevik tűzfészeknek tartotta Svájcot, ezen országok svájci diplomáciai képviselői – különösen a katonai attasék – következképpen kemény

⁹¹ A Külügyi Részleg levele Charles D. Bourcart-hoz Német-Ausztria svájci képviselétéről. Bern, 1919. jan. 17. In: DDS i. m. Bd. 7/1. 116.

⁹² A Politikai Főosztály javaslata a Szövetségi Tanácsnak Csehszlovákia mint állam elismeréséről. Bern, 1919. márc. 10. In: DDS i. m. Bd. 7/1. 461–462

fellépésre ösztönözték az alpesi ország döntéshozóit.⁹³ Noha Lenin köztudottan célként tűzte ki, hogy az antant országokban forradalmi sztrájkok robbanjanak ki, Svájc forradalmasítása nem állt érdekében, hiszen relatív szabad sajtója révén sokkal inkább a bolsevik propaganda terjesztésében számított kiváló terepnek.⁹⁴ Az antant országok svájci követei gyakran panaszkodtak, hogy Svájc túlságosan elnéző az országában zajló bolsevik propaganda iránt.⁹⁵ A svájci baloldal által szervezett és november elejére tervezett országos sztrájk⁹⁶ miatt még 1918 októberében a Szövetségi Tanács döntése alapján kiutasították az országból a szovjet-orosz követséget.⁹⁷ Mivel a nemzetközi nyomás alatt a sztrájk szervezését az akkori túlnyomó parlamenti többséget birtokló szabadelvű politikai vezetés jól felfogott belpolitikai érdekből a bolsevizmus befolyásának tulajdonította, úgy döntöttek, hogy ha szükséges, fegyveres erővel törik le a tömegdemonstrációkat.⁹⁸ Mivel azonban a követelések kapcsán a svájci kormány kompromisszumkészségről is tanúbizonyságot tett s a baloldal több követelését is elfogadta, nem került sor jelentős fegyveres harcokra, nem robbant ki polgárháború.⁹⁹

Ebben a nemzetközi diplomáciai helyzetben a svájci külügy képviselői azt is minden esetben alapos vizsgálat tárgyává tették, hogy az egyes országok és személyek milyen mértékben voltak nyitottak a bolsevizmusra, illetve álltak kapcsolatban azzal. Bély-Schwimmer Rózsa személyének az elutasításában tehát a svájci követ által közvetített „radikális szocialista” jelző és a Bélyhez kötődő feminista háttér (a feminizmus köztudott kapcsolata a baloldali politikai áramlatokhoz) fontos, de természetesen nem kizárólagos szerepet játszott. Miután ismertté vált Bernben, hogy Bély-Schwimmer lemondott, kíméletlen szigorúsággal kívánták kezelni a követnő helyzetét.¹⁰⁰ A belső egyeztetések fennmaradt dokumentumai szerint ügyét igyekeztek mielőbb lezárni, és Bourcart-nak gondoskodnia

⁹³ Suter, B.: Der Ausbau der Schweizer diplomatischen Vertretung i. m. 223–224.; Kreis, G.: Die Insel der unsicheren Geborgenheit i. m. 67., 78.

⁹⁴ Willi Gautschi: Der Landesstreik 1918. Zürich 2018. Reprint. 156–171.

⁹⁵ Lásd az antant országok svájci katonai attaséinak befolyásáról. Uo. 165–166.

⁹⁶ Bővebben lásd *Gyarmati Enikő*: Az 1918. novemberi svájci országos sztrájk rövid története. Okok – követelések – válaszok – eredmények. Aetas 36. (2021) 2. sz. 142–151.

⁹⁷ A Szövetségi Tanács ülésének jegyzőkönyve. Bern, 1918. nov. 6. Protokolle des Bundesrates, Geheimprotokolle 1918. CH BAR E1005 1000 16 5 fol. 1–3. DDS Bd. 6. i. m. 821–823.

⁹⁸ Érdeemes kiemelni, hogy a Nagy Háború éveiben a svájci parlamenti politikai elit nem ultrakonzervatív, hanem szabadelvű volt. Lásd *Leonhard Neidhart*: Politik und Parlament der Schweiz. Ein Rückblick in das 20. Jahrhundert. Zürich 2013. 39–129.

⁹⁹ Lásd Proklamation des Landesgeneralstreiks durch das Oltener Komitee Bern, 11. Nov. 1918.; Die Rede des Bundespräsidenten Calonder bei Eröffnung der ausserordentlichen Bundesversammlung. Bern, 12. Nov. 1918. In: Der Landesstreik 1918. Dokumente. Hrsg. Willi Gautschi. Zürich 1918. 237–240., 270–276.

¹⁰⁰ A Politikai Főosztály Külügyi Részlegének aláírás nélküli, 34. sz. távirata Svájc bécsi követéhez Schwimmer Rózsa lemondásáról. Bern, 1918. dec. 30. CH BAR Szilassy fol. 30.

kellett egy megfelelő újságcikk megjelentetéséről annak érdekében, hogy Bedy-Schwimmer Rózától meg lehessen tagadni a jövőben a beutazást. Őt ugyanis Diner-Dénes József bizalmasaként tartották számon, akit viszont bolsevik irányultságú politikusként könyveltek el 1918–1919 fordulóján.¹⁰¹

Bedy-Schwimmer Rózsa követi kinevezésének svájci elutasításához Magyarország nemzetközi helyzetének bizonytalanságai s rendezetlen belpolitikai viszonyai is hozzájárultak. Magyarország nem hivatalos elismerésében és a követ-asszony személyére vonatkozó elutasításban megnyilvánuló kettős stratégia alkalmas volt arra, hogy Svájc diplomáciai kivárára és időnyerésre játszó taktikája érvényesülhessen a háború utáni európai diplomáciai helyzetben, a nemzetközi békeszerződések létrejöttéig.

Függelékek¹⁰²

1.

Walter Thurnheer bizalmas feljegyzése Bedy-Schwimmer Rózáról. Bern, 1918. december 27.

Schweizerisches Bundesarchiv, Bern, Ungarische Gesandtschaft – Schwimmer Roza, CH BAR E2001B 1000/1051 1455 fol. 21.

Német nyelvű gépelt irat.

Bedy-Schwimmer Rózsa kb. negyvenéves, zsidó származású,¹⁰³ magyar újságíró-nő.¹⁰⁴ A háború kezdete óta először akkor hallatott magáról, amikor újságíróként részt vett az amerikai pacifistának, Fordnak a dániai expedícióján.¹⁰⁵ Az általunk szerzett közlések szerint úgy tűnik, hogy személye sem az amerikaiaknál, sem a dánoknál nem tett szert nagy népszerűsége.

¹⁰¹ Kézírtas, név nélküli [Walter Thurnheer] jegyzetek a Külügyi Részlegben 1919. január 1-én folytatott megbeszélésről. [Bern,] 1919. jan. 3. CH BAR Szilassy fol. 28. Érdekes módon mindkét utóbbi forrás a Szilassy-dossziében található.

¹⁰² Az eredetileg német nyelvű dokumentumok magyar változatát, fordítását a szerző készítette.

¹⁰³ Itt szeretnénk megjegyezni, hogy zsidó származásának említése a személyéről beszerzett információk egyike, nem pedig diszkriminatív céllal felhasznált információ. Egy családi háttér, adottság rögzítése, nem pedig magyarázat. Ennek alapján zsidó származása nem lehetett oka annak, hogy megtagadták akkreditációját.

¹⁰⁴ Az első magyar feminista lap, A Nő és a Társadalom szerkesztője volt. Erről részletesen lásd *Czeferner Dóra: Kultúrmisszió vagy propaganda? Feminista lapok és olvasóik Bécsben és Budapesten*. Bp. 2021. 58–67.

¹⁰⁵ 1915 telén.

Mint újságíró és feminista segítette a magyarországi forradalmat. A forradalom által hatalomra segített kormány ennek a tevékenységnek a jutalmazásaként – egyes rossz nyelvek állítása szerint csupán meg akartak szabadulni tőle Budapesten – biztosította számára a berni követi posztot.¹⁰⁶ Itt kezdettől fogva az antant nagy barátjaként tüntette fel magát, és mindenhol, de mégis leginkább a kormányával kívánta elhíttetni, hogy az amerikaiaknál nagy bizalmat élvez, és náluk befolyást szerzett. Az amerikai követség tagjainál folytatott puhatolozások ennek éppen az ellenkezőjére utalnak.¹⁰⁷ Mint az amerikaiak elmesélték, Whitehouse asszony bizonyos megértést tanúsított irányában, melyet ő ügyes tállalásban használt fel a kormánya felé befolyásának igazolására.¹⁰⁸ Ez azonban pozícióját Whitehouse asszonynál, aki egyébként három napja végleg visszautazott Amerikába [december 25-én – Gy. E.], nem erősítette.

Schwimmer korábbi foglalkozása révén kapcsolatban áll néhány magyar újságíróval, akiknek a segítségével felépítette intenzív intrikajátékát mindazok ellen, akik ellene léptek fel, hajlamának megfelelően magának és ügyének élénk propagandát teremtve, részben rendkívül harsányan: emlékezzünk az *Illustrierte Schweizerzeitung* csodálatos címodalára, melyen a svájci olvasóközönségnek mint magyar követ mutatkozott be, illetve részben bújtatottan: állítólag az Ignotus Feigelsberg [!] vezetése alatt működő szabadkőműves körök egyfajta különleges részlege az ő irodájában dolgozik propaganda terjesztésének a céljával; egy másik osztályt pedig a protestáns körök megdolgozására hoztak létre.

November 25-én kaptuk meg távirati úton a bécsi követségünktől a hivatalos értesítést arról, hogy a magyar kormány berni követnek nevezte ki Schwimmer Rózst. Ezt követően november 26-án a Szövetségi Tanács elhatározta, hogy felhatalmazza a Politikai Főosztályt, közölje a magyar kormánnyal, hogy Schwimmer diplomáciai szokásokkal ellentétes követi kinevezését nem tudja elfogadni.

Itt Schwimmert szóban tájékoztattuk, mivel ez nem volt kielégítő a számára, írásban is értesítettük (lásd a november 28-ai feljegyzést). Úgy tűnik, hogy a magyar kormány erről a közlésről nem értesült, ezért bécsi követségünk közvetítésével megtettük a szükséges lépéseket. (Lásd 1918. december 10-ei táviratunkat.) A cs. és kir. követség is azon volt, hogy felvilágosítsa a magyar kormányt a

¹⁰⁶ A „meg akartak szabadulni tőle” érvelés magyar és osztrák konkurens kollégái vagy inkább irigyei által terjesztett magyarázat volt. Számos esetben előfordul ez a vele kapcsolatos magyar nyelvű levelezésekben.

¹⁰⁷ Az állítás alapja részben egy személyes úton szerzett információ volt. Walter Thurnheer kéziratoss feljegyzése a svájci amerikai követséghez közel álló személy által szervezett vacsorán Bedy-Schwimmer Rózssal kapcsolatosan elhangzottokról. [Bern], 1918. nov. 24. CH BAR Schwimmer fol. 48.

¹⁰⁸ Vira B. Whitehouse-ról lásd *Glant T.: Diplomatanők rivaldafényben* i. m. 159–161.; *Christophe Schuwy: Entre propagande et diplomatie. Vira Whitehouse et le Committee on Public Information en Suisse 1917–1919. Relations Internationales* (2017) No. 169. avril-juin 27–38.

valódi tényállásról. A magyar kormány ezt követően gróf Andrássyt és egy külügyminisztériumi hivatalnokot küldött Svájcba azzal a céllal, hogy – egyebek mellett – tisztázzák a Schwimmer-ügyet. Nemrég az említett hivatalnok bejelentkezett a Politikai Főosztálynál, és közölte, hogy Andrássy gróf már visszautazott Budapestre, a svájci kormány azonban biztos lehet afelől, hogy Schwimmer ügyét rövid időn belül egy másik képviselő jelölésével lezárják.

Ezen tényállás mellett felvetődik a kérdés, miután Schwimmer megkapta a Szövetségi Tanács elutasító válaszát és ennek ellenére ismét kihallgatást kért Calonder szövetségi elnöknel, vajon nem lenne-e jobb egyszerűen hallgatással tudomására hozni, hogy látogatása nem kívánatos.

Eredeti kézjegy: [Walter] Thurnheer
Kézzel írott dátum: 27. Dez. 18.

2.

Walter Thurnheer feljegyzése Balogh Elemérrel folytatott megbeszéléséről. Bern, 1918. december 28.

Schweizerisches Bundesarchiv, Bern, Ungarische Gesandtschaft – Schwimmer Roza, CH BAR E2001B 1000/1051 1455 fol. 20.

Eredeti német nyelvű gépelt irat.

Balogh Elemér professzor a magyar kormány hivatalos képviselőjeként jelentkezett be nálam. Ezzel kapcsolatos igazolványt mutatott be nekem. Továbbá magam is értesültem határellenőrző állomásunktól, hogy a magyar kormány Baloghot Andrássy gróffal speciális megbízáttal Svájcba küldte. Közölte velem, hogy egyik legfontosabb feladata rávenni Schwimmert a távozásra, és megoldást találni a magyar és a svájci kormány számára egyaránt kellemetlen helyzetre. Schwimmer természetesen a magyar kormány számára sem megfelelő képviselő Svájcban, állítólag akkor azért kellett őt választani, mert a forradalomban egyike volt a leghíresebb feminista főszereplőknek. Nos, azóta Budapesten is lenyugodtak a kedélyek, és most arra törekcszenek, hogy egymás után távolítsák el posztjukról az annak idején ex improviso [rögtönözve, váratlanul – Gy. E.] kinevezett, tapasztalatlan helyettes államtitkárokat úgy, hogy az állam számára kevésbé befolyásos állásokat kínálnak fel számukra.

Két nappal később Balogh újra jelentkezett nálam, és azt az örvendetes, hivatalos hírt hozta, miszerint Schwimmer kérte felmentését. Valóban küldött egy ilyen tartalmú táviratot kormányának. Jellemző ennek a nőnek intrikás természetére, hogy ezzel egy időben táviratokat küldött a svájci magyar főkonzuloknak,

melyekben Bernbe hívta őket azért, hogy letegyék előtte a hivatali esküt.¹⁰⁹ Ezzel a Schwimmer[-ügy] elintézettnek tekinthető, annál is inkább, mert egyik barátja, Diner-Dénes helyettes külügyi államtitkár, [aki] fél bolsevik, lemondott posztjáról Budapesten.¹¹⁰ Balogh Schwimmer utódjaként nevezte meg a korábbi cs. és kir. athéni követet, Szilassyt. Balogh hálás lenne nekünk, ha teljesen bizalmasan közölnénk vele, hogy személye megfelelő-e a számunkra. Természetesen később megérkezik a hivatalos érdeklődés is. Mielőtt Balognak választ adtam volna, a Szövetségi Tanács elnöke elé terjesztettem a kér[d]ést. Ő úgy rendelkezett, hogy közöljem Balogh útján, hogy Szilassy megfelelő, amennyiben Paravicini és Lardy¹¹¹ úr is ajánlják személyét. Egyébként Bécset is meg kellene kérdezni.¹¹² Mivel Lardy Szilassyt egyáltalán nem ismerte, azonnal táviratoztam Bourcart követnek, hogy adjon tájékoztatást. Amint az információ megérkezik, választ adunk Balognak, aki a Hotel Bellevue-ben szállt meg, és várja válaszunkat.

Bern, 1918. december 28.

A feljegyzés alján 1919. január 4-ei dátummal kézirásos kiegészítés:

A bécsi tájékoztatás és Paravicini válasza kedvező.

Calonder szövetségi tanácsos megbízása alapján az irodába kérettem Baloghot, és tudattam vele, hogy elfogadjuk Szilassyt a magyar kormány de facto képviselőjeként. Tekintse azonban ezt a közlést teljesen bizalmasnak, és természetesen várjuk a hivatalos érdeklődés megküldését a szokásos úton, az itt elismert cs. és kir. követségen keresztül. Balogh ezzel egyetértőleg nyilatkozott.

3.

Bédy-Schwimmer Rózsa távirata a Budapesti Feministák Egyesülete részére követi lemondásáról. Bern, 1918. december 30. 2:30

Schweizerisches Bundesarchiv, Bern Schweizerische Gesandtschaft Wien, Politische Berichte 1918. CH BAR E2300 1000/716 1244

A svájci vezérkar Hírszerzési Részlegének távirati forgalmat ellenőrző bizottsága által lepecsételt, gépelt távirati másolat. A távirat sorszáma: 13472.

¹⁰⁹ Ez még lemondása előtt, korábban történt. Az információ túlzó.

¹¹⁰ Svájc bécsi követének megfogalmazása, melynek osztrák és magyar arisztokrata forrásai vannak.

¹¹¹ Charles Louis Etienne Lardy (1875–1939), 1917. december 22-én nevezték ki Svájc moszkvai követének, de nem foglalta el a posztját. 1919 végéig a Külügyi Részlegen követi rangban dolgozott.

¹¹² Értsd Svájc bécsi követét, Charles D. Bourcart-t.

A Feministák Egyesületének. Budapest, József tér 9.

Nehéz szívvel, de melegen köszöntöm a közgyűlést. Az elmúlt két hónap itt megtapasztalt szörnyűségei első alkalommal komoly kétségeket ébresztenek bennem Magyarország jövőjével kapcsolatban. Meggyőződésem, hogy a mi vélt ellenségeink nem akarják Magyarországot egyrészt tönkretenni, másrészt, ha ezt akarnák is, nem lennének képesek rá. A belső ellenség – Magyarország fiai – azonban meg fogják ezt valósítani, ha minden így megy tovább. Megválok posztomtól, amelyet mély kétségek között vállaltam el, mert éreztem és tudtam, hogy ezen a fontos és kényes helyen Magyarország érdekeit képviselni lehet. A külvilág számára teljesíteni tudtam a feladataimat a különösen nehéz körülmények ellenére is, a Magyarország tekintélyét itt aláásó magyar urakkal szemben azonban nem. Oly mélyen elszomorítanak ezek a körülmények, hogy véglegesen úgy döntöttem, teljesen visszavonulok a közéletből. Kérem ezért a közgyűlést, vegye tudomásul, hogy meg kívánok válni az elnökségi tagságtól és az újságszerkesztőségtől is. Kinevezésemkor nem adtam le a szerkesztőségi [munkát], mivel a pozíciót időlegesen, a normális diplomáciai kapcsolatok felvételéig vállaltam el, hogy azt követően visszatérhessek az aktív parlamenti munkához. Ma már ezt sem akarom, ezért utasítom vissza az ismételten felajánlott parlamenti képviselői jelölést. Szintén ragaszkodom a nemzeti tanácsi tagságomról való lemondáshoz. Nemigen tudom elviselni azt, ami eddig rám nehezedett. Ne kényszerítsenek engem erre, nem is igen járna ez haszonnal. Vissza kell vonulnom a számomra elviselhetetlen világtól. Jövőbeli terveimről csak azután döntök, miután az itteni ügyeket már átadtam. Egyelőre még lemondásom elfogadását sem kaptam meg.

Mindazok számára, akik még bátorsággal és kedvvel dolgoznak, kívánok törekvéseikhez teljes sikert.

Schwimmer

THE APPOINTMENT OF RÓZSA BÉDY-SCHWIMMER AS HUNGARIAN
ENVOY TO BERN BASED ON SWISS SOURCES (1918)

by Enikő Gyarmati

SUMMARY

Rózsa Bédy-Schwimmer (1877–1958), journalist and feminist politician, was delegated by the Hungarian People's Republic as envoy extraordinary and minister plenipotentiary to the Swiss capital on 19 November 1918. Some days later, Switzerland denied the accreditation of Europe's first female envoy. The paper explores the principles raised to

back up the refusal, and also examines the domestic and foreign political motivations of the Swiss government. Officially, the envoy was denied accreditation on account of „her appointment being contrary to diplomatic protocol”, however, the real cause was the Swiss aversion to her personality. An equally important role was played in the denial by the economic and international political situation of Switzerland. Under the sway of the Entente powers, the country rejected everything and everyone connected in any way to the political stream of Bolshevism. In the case of Rózsa Bédy-Schwimmer, the representation of feminism, and her close cooperation with left-wing, Socialist forces, played a decisive role in her failure to get the Swiss *agrément*.